

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

ПАНЧУК ВЛАДИСЛАВ АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 342.56:35

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС
ПОМІЧНИКА СУДІ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник

доктор юридичних наук, доцент

Діденко Сергій Володимирович,

Херсонський інститут Міжрегіональної академії управління персоналом,
директор

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент

Беззубов Дмитро Олександрович,

Національний авіаційний університет,

професор кафедри господарського, повітряного та космічного права

кандидат юридичних наук

Орловська Ірина Григорівна,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»,

доцент кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін

Захист відбудеться «7» лютого 2018 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

Автореферат розісланий «4» січня 2018 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

К.М. Куркова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Адміністративно-правове забезпечення судової влади є вагомим чинником незалежності судової гілки влади. Незалежність суддів є наріжним каменем винесення справедливих, гуманних і законних рішень відповідно до безумовного панування принципу верховенства права. Адже саме від високої правової культури, правосвідомості й професійної майстерності суддів, помножених на нульову толерантність до корупції, залежить відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів громадян, ефективність функціонування судової гілки влади, підтримання загалом правопорядку в державі.

З погляду професійної діяльності, найбільш близькою особою до судді є його помічник, добір якого суддя здійснює самостійно, без конкурсу, що є безпрецедентним випадком у загальній теорії державного управління. Без перебільшення можна сказати, що суддя і його помічник (помічники) є провідною складовою судової гілки влади, від успішності формування і функціонування якої безпосередньо залежить рівень здійснення судочинства, якісне і своєчасне відновлення порушених прав і свобод фізичних і юридичних осіб.

Ситуація щодо судової гілки влади є складною: як показують результати соціологічного дослідження Центру Разумкова стосовно ставлення громадян України до суспільних інститутів, загалом довіру до державного апарату (чиновників) виявляють 11,2 % респондентів (не довіряють 80,7 %), із них судовій системі зовсім не довіряють 47,3 %, швидше не довіряють 33,6 %, швидше довіряють 8 %, повністю довіряють 1,3 % опитаних громадян¹. Така ситуація склалася в силу багатьох негативних чинників, серед яких провідним є значна неукомплектованість суддів, а також тривала реформація самих судів щодо їх об'єднання. Усе це разом, із прорахунками у кадровому забезпеченні судової гілки влади, призвело до значного зниження ефективності діяльності судів, насамперед через перевантаженість суддів, що призводить до порушення строків розгляду справ, критично зменшує час на прийняття обґрунтованого рішення суддями.

Означені негативні чинники безпосередньо стосуються помічників суддів, коли їх судді тривалий час не мають повноважень або відсутні з поважних причин (тривале відрадження, відсторонення від посади, відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами, відпустка для догляду за дитиною тощо), що призводить до значного перевантаження помічників суддів, які здійснюють судочинство, та невизначеного організаційно-правового стану інших осіб апарату суду. Розв'язання цієї ситуації вимагає не тільки правозастосовних, але й розвитку теоретичних положень щодо адміністрування судової влади загалом і новітнього наукового обґрунтування адміністративно-правового статусу помічників суддів, зокрема й відповідного вдосконалення чинного законодавства.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Схожу проблематику аналізував у своїх працях А. Іванишук, який здійснив комплексний доктринальний

¹ Ставлення громадян України до суспільних інститутів, електоральні орієнтації. Цент Разумкова. 2017. URL: <http://razumkov.org.ua/uploads/socio/Press1017.pdf>

аналіз положень адміністративно-правового забезпечення судової влади¹. В. Куценко здійснював наукові пошуки у сфері організаційно-правового, фінансового та матеріально-технічного забезпечення незалежності судової влади². Наукові пошуки О. Михайлова присвячено комплексному науковому дослідженню правового статусу інших учасників адміністративного судочинства, зокрема деякі положення дослідження приділено помічникам суддів³.

Крім них окремі питання аналізованої нами проблематики досліджували В. Авер'янов, С. Алфьоров, Н. Армаш, К. Бабенко, О. Бандурка, В. Басс, Д. Беззубов, Ю. Битяк, О. Безпалова, В. Бойко, А. Борко, М. Бояринцева, М. Булкат, В. Галуцько, Ю. Гаруст, О. Гумін, С. Діденко, О. Джафарова, О. Єщук, М. Закурін, Т. Коломоєць, В. Колпаков, Н. Квасневська, С. Кічмаренко, В. Ковальська, А. Ковальчук, А. Комзюк, О. Кузьменко, В. Лаговський, А. Малихіна, Д. Мандичев, А. Манжула, І. Марочкін, С. Обрусна, Я. Окар-Балаж, І. Окунєв, В. Оксін, І. Орловська, І. Осика, А. Рибас, Н. Сібільова, Є. Соболь, К. Чижмарь, А. Чубенко, Д. Шпенюв, П. Шпенюва та ін. Проте вищезазначені вчені розкривали лише окремі аспекти адміністративно-правового статусу помічника судді, не звертаючись до цієї проблематики цілеспрямовано.

Таким чином, загальна недовіра громадян до судової гілки влади, потреба створення умов, щоб судді мали всі наявні ресурси для ефективного відновлення прав, свобод і законних інтересів осіб, наявність у чинному адміністративно-правовому статусі помічників суддів законодавчих прогалин і невідповідностей зумовлюють актуальність дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертацію виконано відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII, Стратегічного плану розвитку судової влади України на 2013-2015 роки, затвердженого Радою суддів України 21 січня 2012 р., Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, планів науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495), «Адміністративно-правове забезпечення розвитку судової влади в Україні» (номер державної реєстрації 0117U004649).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу теоретико-методологічних засад, нормативних основ і практичної реалізації суб'єктами публічної адміністрації своїх повноважень у сфері здійснення судочинства розробити положення щодо вдосконалення адміністративно-правового статусу помічника судді.

¹ Іванищук А. А. Адміністративно-правове забезпечення судової влади в Україні. автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Відкрит. міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». Київ, 2017. 38 с.

² Куценко В. Д. Адміністративно-правовий статус Державної судової адміністрації України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. НДІ публ. права. Київ, 2016. 19 с.

³ Михайлов О. М. Правовий статус інших учасників адміністративного судочинства в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2015. 22 с.

Відповідно до поставленої мети в роботі заплановано вирішити такі *завдання*:

- розкрити поняття адміністративно-правового статусу помічника судді;
- визначити місце й роль помічника судді в судовій гілці влади;
- виявити принципи діяльності помічника судді;
- визначити функції та завдання помічника судді;
- з'ясувати особливості адміністративних обов'язків помічника судді;
- розкрити юридичну природу та здійснити класифікацію адміністративних прав помічника судді;
- провести компаративістичну характеристику зарубіжного досвіду визначення статусу помічника судді;
- удосконалити законодавство щодо адміністративно-правового статусу помічника судді в Україні.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у сфері адміністративно-правового статусу помічника судді.

Предмет дослідження – адміністративно-правовий статус помічника судді в Україні.

Методи дослідження. У ході дослідження було використано сукупність методів наукового пізнання. *Діалектичний* метод дав змогу визначити найбільш якісні ознаки певних явищ, що дозволило виділити наукову новизну («уперше») (підрозділи 1.1, 1.3), а саме розкрити юридичну природу помічника судді та морально-етичні принципи його адміністративної діяльності. Логічні методи *аналізу* й *синтезу* використовувалися майже у всіх підрозділах дисертації (1.1, 2.1, 2.2, 2.3) для розкриття основних елементів адміністративно-правового статусу помічника судді. Метод *дедукції* дозволив визначити особливості певних правових явищ за допомогою динаміки дослідження від загальних до спеціальних властивостей (підрозділи 1.1, 1.3, 2.2, 2.3, 3.2). Використання методу *індукції* дозволило розкрити одиничні положення, отримані від узагальнення кількісних та якісних ознак (підрозділи 1.2, 2.1, 3.1). Широкого застосування в дисертації набув метод *класифікації* (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 2.3). *Формально-догматичний* метод використано під час аналізу вітчизняного й зарубіжного законодавства (підрозділи 2.2, 2.3, 3.1, 3.2). Метод *порівняльного законодавства* визначив особливості зарубіжного досвіду визначення статусу помічника судді (підрозділ 3.1). Метод *теоретико-правового прогнозування* дозволив визначити напрямки вдосконалення законодавства в аналізованій сфері (підрозділ 3.2). *Соціологічний* метод допоміг здійснити власне соціологічне опитування (додаток А до дисертації).

Наукова новизна отриманих результатів аргументується тим, що дисертація є першим монографічним дослідженням у вітчизняній правовій літературі, присвяченим аналізу адміністративно-правового статусу помічника судді. У результаті проведеного аналізу сформовано низку висновків, рекомендацій і пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України в зазначеній сфері, зокрема:

уперше:

- розкрито юридичну природу помічника судді як службовця патронатної служби, який забезпечує виконання суддею відповідних повноважень і сприяє

здійсненню правосуддя, призначається за поданням судді під час здійснення судочинства та є його юридичним продовженням, при цьому суддя і помічник судді складають провідний елементарний юридичний компонент судової гілки влади;

– виявлено й описано принципи адміністративної діяльності помічника судді, які впливають зі змісту й сутності допоміжної ролі службовця патронатної служби в системі судової гілки влади, що базуються на гуманітарній природі сучасного судочинства, людиноцентристській теорії адміністративного права, європейських стандартах здійснення судочинства, основу яких складає повага до гідності людини з поєднанням професійних засад щодо координації та взаємодії помічника судді із суддею, апаратом суду, дотримання засад доброчесності, професійності та толерантності;

удосконалено:

– наукове розуміння функцій помічника судді, серед яких провідною визначено функцію забезпечення судді всім необхідним для здійснення судочинства, як високо інтелектуальної адміністративної діяльності помічника судді, що забезпечує значне підвищення ефективності діяльності судової гілки влади загалом і розвантаження суддів від великого обсягу технічної роботи зокрема;

– поняття адміністративних прав помічника судді – як його можливостей, що визначаються й гарантуються нормами адміністративного права, виражають дозволу поведінку стосовно виконання покладених на нього обов'язків і використовуються у процесі здійснення ним професійної діяльності для організаційно-правового забезпечення судочинства та захисту прав, свобод і законних інтересів осіб у сфері судоустрою;

– законодавство щодо адміністративно-правового статусу помічника судді шляхом покращення захисту адміністративних прав, законних інтересів помічника судді як працівника патронатної служби, ліквідації інституту дисциплінарної відповідальності помічника судді, формальної законодавчої закріпленості прав суддів мати помічників на умовах патронатної служби, матеріального заохочення помічника судді та права самостійно здійснювати добір помічників;

отримали подальшого розвитку:

– наукові положення щодо місця помічника судді в судовій гілці влади, що полягають у визначенні його правового становища як суб'єкта адміністративного права, який під час виконання адміністративних повноважень протягом певного часу стає потенційним кандидатом на зайняття посади судді, тобто в подальшому поповнює кадровий запас судової влади, адже є особою з професійними навичками у сфері судочинства;

– наукові положення щодо адміністративних обов'язків помічника судді як виду й міри належної (або необхідної) поведінки цієї особи, що прописано в адміністративному законодавстві на основі засад публічного інтересу, який має забезпечити судова гілка влади в суспільстві, виходячи з провідної ролі в ній судді, на утримання якого витрачаються значні державні кошти, та розвантаження його від технічної юридичної роботи, щоб підвищити ефективність здійснення судочинства, для задоволення прав і законних інтересів судді, судової гілки влади та суспільного інтересу загалом;

– компаративістичні положення щодо визначення статусу помічника судді в країнах-учасницях ЄС, у результаті чого виявлено різноманітні особливості адміністративно-правового статусу помічника судді як незалежного суб'єкта судової юрисдикції, державного службовця, клерка суду, суб'єкта виконавчої гілки влади та асистента судді, статус і формальні вимоги до яких закріплено в спеціалізованому законі відповідної країни у сфері судоустрою.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що їх може бути використано у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого теоретичного розроблення питань адміністративно-правового статусу помічника судді (Акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правозастосовній діяльності* – щодо вдосконалення адміністративно-правового статусу помічника судді (Акт впровадження Приморського районного суду м. Одеси);

– *навчальному процесі* – під час розроблення та викладання навчальних дисциплін «Проблеми теорії адміністративного права», «Проблеми адміністративно-правового забезпечення у сфері реформування місцевих судів в Україні», у підготовці відповідних підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій (Акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правовиховній сфері* – для підвищення правової культури та правосвідомості широкого загалу громадян – суддів, помічників суддів, інших осіб апарату суду.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднено та обговорено на трьох міжнародних науково-практичних конференціях: «Сучасні погляди на актуальні питання правових наук»: матеріали міжнародної науково-практичної конференції» (м. Запоріжжя, 27-28 листопада 2015 р.), «Становлення громадянського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя» (м. Дніпропетровськ, 6-7 травня 2016 р.), «Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні» (м. Одеса, 10-11 лютого 2017 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації складає 231 сторінку. Робота містить список використаних джерел із 202 найменувань на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі здійснюється обґрунтування вибору теми дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами, розкриваються мета та завдання дослідження, наукова новизна та практичне значення отриманих результатів, апробація матеріалів дисертації, наводяться структура та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади адміністративно-правового статусу помічника судді» містить три підрозділи, у яких виявлено та узагальнено

загальнотеоретичні та основоположні аспекти адміністративно-правового статусу помічника судді.

У підрозділі 1.1 «Поняття та зміст адміністративно-правового статусу помічника судді» розкрито зміст і поняття адміністративно-правового становища помічника судді в системі судової гілки влади зокрема та у вітчизняному суспільстві загалом.

Підкреслюється, що з погляду психологічної теорії права та адміністративно-правових аспектів норм трудового права, правове положення помічника судді є унікальним. Він із суддею складає одну цілісну юридичну елементарну одиницю судової гілки влади при повному адміністративному управлінні судді над помічником. Рівність правових відносин тут відсутня: суддя має право давати помічнику законні вказівки, а помічник зобов'язаний їх виконувати. При цьому дисертант піднімає проблему адміністративно-правового захисту помічника судді від деяких суддів, які мають низьку правову культуру і дають своїм помічникам неправові вказівки, здійснюють сексуальні посягання чи примушують здійснювати інші аморальні дії за межами службових обов'язків. Вихід із таких ситуацій автор вбачає в наданні можливості помічникам суддів скаржитися на суддів, які порушили присягу, безпосередньо у вищі органи суддівського самоврядування.

Звертається увага на особливості виникнення правосуб'єктності помічника судді як службовця патронатної служби, який має добиратися особисто суддею з прямим адміністративним підпорядкуванням судді та який має нести відповідальність за порушення ним трудового законодавства, а також норм адміністративного та кримінального права.

Підрозділ 1.2 «Місце і роль помічника судді в судовій гілці влади» присвячено з'ясуванню правового впливу помічника судді на судову гілку влади та суспільство загалом.

Виходячи з нерозривності юридичного зв'язку судді та його помічника, автор доводить вторинність адміністративно-правового статусу помічника судді: по-перше, помічник судді разом із самим суддею виконує функцію відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, попередження здійснення нових правопорушень шляхом невідворотності притягнення винних до юридичної відповідальності; по-друге, діяльність помічника судді є життєво важливою для роботи судової системи – через надання специфічних адміністративних послуг, які є вагомими як для учасників юридичного процесу, так і для судової гілки влади; по-третє, помічник судді насамперед зобов'язаний допомогти судді у здійсненні всього, що стосується здійснення правосуддя; по-четверте, він є патронатним службовцем, який перебуває в адміністративному підпорядкуванні судді; по-п'яте, помічник судді є особою, яка має психологічну сумісність із суддею, поважає його і вважає авторитетною людиною; по-шосте, помічник судді є юристом, який, як правило, хоче стати суддею.

Доведено, що помічник судді є класичним невід'ємним представником судової гілки влади, на якого діють усі позитивні й негативні чинники довіри (недовіри) до суду. Іншими словами, вторинність його адміністративно-правового статусу дозволяє говорити лише про забезпечувальну роль у системі судової гілки влади, яка за своєю

сутністю не впливає на ефективність здійснення судочинства. Однак, з погляду того, що помічники суддів у більшості випадків лише розпочинають свою юридичну кар'єру на цій посаді, то в майбутньому вони стануть новою правовою елітою суспільства, і вплив їх на здійснення судочинства стає провідним.

Визначено, що роль помічника судді полягає в сукупності морально-етичних, професійних та адміністративно-правових чинників компетенції помічника судді, які визначають особливості його моделі поведінки як суб'єкта адміністративного права, що сприяє здійсненню правосуддя з метою здійснення адміністративних повноважень та надання якісних адміністративних послуг у сфері судочинства.

У підрозділі 1.3 «Принципи діяльності помічника судді» виявлено й описано провідні засади адміністративної діяльності помічника судді.

Доведено, що принципи діяльності помічника судді – це провідні засади особливостей функціонування помічника судді, поєднані із засадами діяльності правової держави з метою виконання основних завдань та функцій судової гілки влади, які впливають на весь процес адміністративної діяльності помічника судді щодо підготовки за вказівкою судді індивідуальних правових актів, їх видання й оприлюднення, з дотриманням при цьому процесуальної форми та захисту прав помічників.

Принципи діяльності помічника судді формуються з метою забезпечення прав і свобод людини та громадянина й нормального функціонування громадянського суспільства, однак, ураховуючи забезпечувальну роль помічника судді в багатьох аспектах, засади його адміністративної діяльності формуються з метою найбільш повного забезпечення суддів усім необхідним для здійснення ефективного судочинства, з дотриманням етичних норм і присяги судді й патронатного службовця.

До принципів діяльності помічника судді віднесено такі: загальні принципи здійснення судочинства (засади, відповідно до яких побудована та функціонує судова система України та які є основою діяльності посадових осіб судової влади); адміністративно-функціональні принципи діяльності помічника судді; морально-етичні принципи діяльності помічника судді.

До адміністративно-функціональних принципів діяльності помічника судді слід віднести: принцип взаємодії помічника з суддею, апаратом суду та правоохоронними органами; принцип уникнення конфлікту інтересів; принцип неупередженості; принцип якісного надання адміністративних послуг у сфері судочинства; принцип своєчасного контролю за адміністративним порядком ведення кадрової роботи в судах.

Розділ 2 «Зміст адміністративно-правового статусу помічника судді» присвячено аналізу основних юридичних складових адміністративно-правового статусу.

Підрозділ 2.1 «Завдання та функції помічника судді» присвячено розкриттю змісту основних напрямків діяльності помічника судді, а також адміністративних заходів, спрямованих на реалізацію основних функцій судочинства.

Встановлено, що для помічника судді зовнішні функції судочинства (здійснення правосуддя, судового контролю, тлумачення правових норм, посвідчення фактів, що мають юридичне значення) трансформуються у внутрішньозабезпечувальний напрямок діяльності щодо виконання делегованих від судді допоміжних повноважень.

Провідною функцією помічника судді є функція забезпечення здійснення суддею функцій судочинства як високоінтелектуальної адміністративної діяльності, що спрямована на підвищення ефективності діяльності судової гілки влади загалом, розвантаження суддів як рідкісної юридичної еліти суспільства від великого обсягу технічної роботи.

Більш спеціально функції помічника судді здобувач поділяє на такі групи: дослідження й аналітично-статистична (аналітика законодавства та судової практики, узагальнення практики судді та статистики діяльності судді); контроль-наглядова (підготовка слухань, строки одержання матеріалів, необхідних для розгляду справ, якість протоколів судового засідання, виконання судових рішень, відстеження повідомлень у засобах масової інформації); організаційно-правова (складання проектів судових рішень, постанов, ухвал суду, листів, запитів тощо); функція керівництва секретарем судового засідання (координація його роботи, надання необхідної підтримки і консультацій).

У підрозділі 2.2 «Адміністративні обов'язки помічника судді в Україні» визначено адміністративні вимоги, які має активно виконувати помічник судді та пасивні обмеження, що прописані нормами адміністративного права.

Визначено адміністративний обов'язок помічника судді як вид і міру належної (або необхідної) поведінки помічника судді, встановлений нормами адміністративного права для задоволення прав і законних інтересів судді та судової гілки влади й суспільного інтересу загалом.

Підкреслюється, що в площині адміністративно-правового статусу судді існує суспільний феномен майже повної тотожності публічного інтересу суспільства та помічника судді – за умови, що його безпосередній керівник суддя має високий рівень правосвідомості і правової культури, дотримується присяги судді й намагається приймати законні, гуманні, справедливі і соціально обґрунтовані рішення, адже для молодих амбітних юристів, якими насамперед є помічники суддів, основною мотивацією роботи є набуття позитивної юридичної практики, яку вони в подальшому будуть використовувати для нового якісного «стрибка» в юридичній кар'єрі. Тим самим у них відпадає будь-яка негативна мотивація скоювати вчинки, які підривають довіру суспільства до судової гілки влади.

Доведено, що помічники суддів не мають притягуватися до дисциплінарної відповідальності за помилки в роботі, у разі порушення помічником законодавчо прописаних обов'язків суддя може ініціювати звільнення його з посади. З іншого боку, якщо суддя постійно помиляється під час добору своїх помічників, етичну відповідальність за такі систематичні недоречності має нести саме він, відповідно органи суддівського самоврядування за поданням голови відповідного суду можуть направити такого суддю на перепідготовку до Національної школи суддів.

Зазначено, що адміністративні обов'язки поділяються на наглядові (дотримання строків у сфері судочинства, підтримка інформаційно-технічного обладнання), контрольні, фінансово-звітні, організаційно-правові та аналітичні, що реалізуються через надання адміністративних послуг судді та здійснення юридично-технічних операцій.

Визначено, що побічно на кожного помічника судді може бути накладено адміністративні обов'язки додаткового помічника, які передбачають здійснення передбачених законом повноважень як працівника патронатної служби під керівництвом іншого судді в разі виникнення певних організаційно-правових обставин.

У підрозділі 2.3 «Адміністративні права помічника судді в Україні» розкрито міру дозволеної поведінки помічника судді щодо виконання поставлених обов'язків стосовно забезпечення прав і законних інтересів судді, публічного інтересу судової гілки влади та суспільства.

Доведено, що юридична природа адміністративних прав помічника судді має подвійний характер: по-перше, власні формально прописані адміністративні права, до яких належить компетенція, що прописана в підзаконному нормативно-правовому акті; по-друге, делеговані йому суддею через надання законних вказівок у конкретній юридичній справі чи ситуації. При цьому автор підкреслює, що формально-прописані права мають бути більш детально і широко прописані й стосуватися більшої кількості типових ситуацій, які відображають адміністративно-правові відносини, що виникають між суддею і помічником судді, помічником судді та апаратом суду й учасниками судового процесу.

Визначено, що до основних особливостей адміністративних прав помічника судді слід віднести такі чинники: вони є невід'ємною складовою його адміністративно-правового статусу, гарантуються та забезпечуються примусом норм адміністративного права; передбачають можливість учинення певних активних адміністративних дій; виникають у процесі надання специфічних адміністративних послуг судді та учасникам юридичного процесу; прописуються для організаційно-правового забезпечення судочинства, прав і законних інтересів судді.

Розділ 3 «Удосконалення адміністративно-правового статусу помічника судді в Україні» складається з двох підрозділів, у яких на основі досвіду деяких країн-учасниць ЄС визначаються пропозиції щодо вдосконалення законодавства в аналізованій сфері.

У підрозділі 3.1 «Зарубіжний досвід визначення статусу помічника судді» через проведення компаративістичного аналізу виявлено й описано вдалий досвід деяких країн-учасниць ЄС щодо визначення адміністративно-правового статусу помічника судді.

Виявлено, що у Федеративній Республіці Німеччина та Австрії існує посада правозастосовника (Rechtspfleger), який є незалежним як орган правосуддя та діє на підвідомчій основі відповідно до закону в різних підвидах юрисдикцій, зокрема в судовій, представляє суди у правовідносинах і виконує організаційно-управлінські повноваження.

У Польщі помічники суддів є частиною апарату суду, виконують повноваження для надання допомоги всім суддям під час здійснення правосуддя та призначаються після проведення багатоетапного конкурсу, який визначає відповідність формальних вимог і розумових здібностей кандидата на посаду помічника судді.

Функції помічника судді у Франції виконує клерк суду, який є державним службовцем і належить до виконавчої гілки влади (підпорядкований Міністерству юстиції), виконує організаційно-судові повноваження, пов'язані з управлінням судом,

наданням допомоги та адміністративних послуг, веденням інформативно-комунікативної роботи. У Литві помічники суддів є фактично асистентами суддів з публічно-правовим статусом державних службовців, функціональні обов'язки яких спрямовано на всебічну (організаційну, правову, методичну) допомогу суддям під час здійснення судочинства.

Підрозділі 3.2 «Удосконалення адміністративно-правового статусу помічника судді в Україні» присвячено змінам і доповненням до чинного законодавства стосовно статусу помічника судді.

Здобувач звертає увагу, що помічник судді займає важливе місце в системі судової гілки влади, і тому його адміністративно-правовий статус має бути закріплено в провідному нормативно-правовому акті у сфері судочинства для захисту його прав, свобод і законних інтересів як суб'єкта патронатної служби судової системи.

Доведено, що у сфері професійної діяльності на помічника судді як особу патронатної служби потрібно поширити норми ст. 63 Конституції України стосовно того, що помічник судді не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

З метою створення необхідних організаційних, правових і соціально-економічних умов під час здійснення професійної діяльності помічником судді, захисту його адміністративних прав, законних інтересів як працівника патронатної служби варто ліквідувати інститут дисциплінарної відповідальності помічника судді, а відповідальність за дисциплінарні проступки покласти особисто на відповідного суддю. З цією метою потрібно внести зміни до Положення про помічника судді щодо відповідальності помічника судді та передбачити, що залежно від виду й характеру порушення помічник судді несе цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно з чинним законодавством.

У зв'язку з тим, що помічники суддів підзвітні лише відповідному судді, слід захистити їхні права, свободи та законні інтереси. З цією метою запропоновано внести зміни до Положення про помічника судді та передбачити його право не виконувати злочинних вказівок судді і звертатися в такому разі із заявою у Вищу кваліфікаційну комісію суддів України; розгляд таких заяв мусить здійснюватися позачергово, відповідно запропоновано доповнити частину 1 ст. 93 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 №1402-VIII «Повноваження Вищої кваліфікаційної комісії суддів України» підпунктом 6-1 такого змісту: «розглядає заяви помічників суддів щодо виконання злочинних вказівок судді».

У зв'язку з тим, що помічників судді віднесено до осіб патронатної служби, потрібно закріпити право суддів мати помічників на умовах патронатної служби та внести зміни до частини 1 ст. 157 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 №1402-VIII «Помічники суддів» та викласти її в такій редакції: «1. Кожний суддя має помічника (помічників) на умовах патронатної служби, статус і умови діяльності якого (яких) визначаються цим Законом і Положенням про помічника судді, затвердженим Радою суддів України».

У зв'язку з тим, що помічник судді сприяє здійсненню правосуддя та фактично виконує широкий спектр організаційно-правової роботи, потрібно законодавчо

закріпити право судді на матеріальне заохочення свого помічника. З цією метою слід доповнити частину 4 ст. 157 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 №1402-VIII «Помічники суддів», виклавши її в такій редакції: «4. Помічники суддів з питань підготовки справ до розгляду підзвітні лише відповідному судді. Суддя має право матеріально заохочувати помічника за рахунок власних доходів, що не є корупційним діянням».

Законодавче закріплення права судді самостійно здійснювати добір помічників інколи порушується. Можновладці від судової та інших гілок влади інколи нав'язують судді помічника. З метою попередження порушення права судді на вільний добір власного помічника потрібно передбачити адміністративну відповідальність за вчинення таких дій через доповнення ст. 188-49 «Призначення на посаду помічника судді проти волі судді» Кодексу України про адміністративні правопорушення України, виклавши її в такій редакції: «примушування у будь-який спосіб прийняти суддею пропозицію призначення на посаду помічника судді особи проти його волі – тягне за собою накладення штрафу від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені особою, яку впродовж року було піддано адміністративному стягненню за таке саме правопорушення, – тягнуть за собою накладення штрафу від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із позбавленням права обіймати адміністративну посаду відповідного суду строком на один рік».

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації на основі теорії адміністративного права, законодавства, досягнень суб'єктів публічної адміністрації у сфері судочинства наведено нове розв'язання наукового завдання щодо розвитку засад та адміністративного інструментарію у сфері визначення адміністративно-правового статусу помічника судді, викладено найбільш важливі наукові та практичні результати, визначено наукові проблеми, для розв'язання яких можуть бути застосовані результати дослідження. Основі з них такі:

1. Визначено, що адміністративно-правовий статус помічника судді – це сукупність його адміністративних обов'язків і прав як службовця патронатної служби, який призначається за поданням судді під час здійснення судочинства, є його юридичним продовженням (суддя і помічник судді складають провідну елементарну юридичну складову судової гілки влади), забезпечує виконання суддею відповідних повноважень і сприяє здійсненню правосуддя, із визначенням особливостей спеціальної дисциплінарної відповідальності помічника судді та адміністративно-правових чинників їх захисту від порушень з боку судді.

2. Визначено, що місце і роль помічника судді полягають у сукупності морально-етичних, професійних та адміністративно-правових вимог до помічника судді, які розкривають його правове становище як суб'єкта адміністративного права для здійснення ним завдань, адміністративних прав та обов'язків у сфері судочинства з метою сприяння здійсненню правосуддя, надання якісних адміністративних послуг і поповнення кадрового запасу судової влади високопрофесійними особами.

3. Виявлено, що принципи діяльності помічника судді – це провідні засади, які впливають з міжнародних норм і національного законодавства, відповідно до яких побудована та функціонує судова система України та які є основою діяльності посадових осіб судової влади (загальні принципи), розкривають особливості виконання адміністративних прав та обов'язків помічника судді (адміністративно-функціональні принципи) та полягають у дотриманні помічником судді відповідних засад, підґрунтя яких складає повага до гідності людини з поєднанням професійних вимог при сприянні здійсненню судочинства.

4. Визначено функції помічника судді як основні напрямки, які виражають зміст його діяльності та розкриваються через сукупність організаційно-правових заходів, спрямованих на досягнення мети діяльності помічника судді, із яких провідною визначено забезпечення здійснення суддею функцій судочинства як високоінтелектуальної адміністративної діяльності. Доведено, що завдання помічника судді як адміністративні заходи, які поєднуються з повноваженнями особи патронатної служби в судочинстві та відбивають його роль у судовій системі, спрямовано на реалізацію основних функцій судочинства та надання якісних адміністративних послуг у цій сфері.

5. З'ясовано особливості адміністративних обов'язків помічника судді як виду й міри його належної (або необхідної) поведінки, які об'єктивно прописані в адміністративному законодавстві, виходячи з його провідної ролі в судочинстві як представника юридичної еліти суспільства, на утримання якого витрачаються значні державні кошти, якого необхідно розвантажити від технічної юридичної роботи, та прописуються з метою підвищення ефективності роботи судді, задоволення прав і законних інтересів судової гілки влади та суспільного інтересу загалом. З погляду теорії природного права, помічник судді зобов'язаний виконувати всі формально прописані компетенції, а також інші законні вказівки судді, що стосуються питань, які покладаються на суддю, та несе персональну відповідальність за їх виконання перед суддею.

6. Розкрито юридичну природу та здійснено класифікацію адміністративних прав помічника судді як його можливостей, що визначаються і гарантуються нормами адміністративного права, виражають дозволену поведінку стосовно виконання покладених на нього обов'язків. Адміністративні права помічника судді поділено на загальні щодо можливості користування правами і свободами, передбаченими Конституцією України та іншими актами законодавства, поваги до своєї особистості, честі та гідності; професійні права (професійне навчання, участь у нарадах, засіданнях робочих груп); організаційно-правові та інформаційні (організувати роботу судді, користуватися інформаційними базами даних); соціально-правові (на соціальний та правовий захист, оплату праці, матеріально-технічне забезпечення, пенсійне забезпечення); фінансово-правові (запитувати інформацію щодо організації планово-фінансової діяльності суду, бухгалтерського обліку).

7. Здійснено компаративістичну характеристику зарубіжного досвіду визначення статусу помічника судді, у результаті чого виявлено, що в країнах-учасниках ЄС адміністративно-правовий статус помічників суддів за своєю

юридичною природою є різним, зокрема у Федеративній Республіці Німеччина та Австрії помічники суддів є незалежними органами судової гілки влади, у Польщі помічники суддів є частиною апарату суду, у Франції функції помічника судді виконує клерк суду, який є державним службовцем та є частиною виконавчої гілки влади, у Литві помічники суддів є фактично їх асистентами з публічно-правовим статусом державних службовців. Проте загальні формальні вимоги до кандидатів на посаду помічника судді є майже ідентичними, а статус помічників суддів закріплено у спеціалізованих законах у сфері судочинства, що варто впроваджувати в українську систему.

8. Удосконалено законодавство щодо адміністративно-правового статусу помічника судді, яке спрямовано на створення необхідних організаційних, правових і соціально-економічних умов під час здійснення професійної діяльності помічника судді за допомогою ліквідації інституту дисциплінарної відповідальності помічника судді, захисту адміністративних прав, законних інтересів помічника судді як працівника патронатної служби через закріплення права помічника судді не виконувати злочинних вказівок судді, формального закріплення права судді на помічника на умовах патронатної служби, матеріального заохочення помічника судді та права самостійно здійснювати добір помічників із накладенням адміністративної відповідальності в разі їх порушення через внесення змін і доповнень до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та Положення про помічника судді.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

які засвідчують основні наукові результати дисертації:

1. Панчук В.А. Адміністративні обов'язки помічника судді. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2015. № 2. С. 145-150.
2. Панчук В.А. Місце і роль помічника судді в судовій гілці влади. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2016. Випуск 41. Т. 3. С. 84-89.
3. Панчук В.А. Принципы деятельности помощника судьи. *Право и Политика*. 2016. № 4. С. 77-82. (Киргизія).
4. Панчук В.А. Завдання та функції помічника судді. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Випуск № 2. Том 3. С. 178-183.
5. Панчук В.А. Адміністративні права помічника судді. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2016. Випуск 2. Т. 3. С. 112-117.
6. Панчук В.А. Поняття адміністративно-правового статусу помічника судді. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск № 5. С. 101-109.
7. Панчук В.А. Зарубежный опыт определения статуса помощника судьи. *Право и Закон*. 2017. № 3. С. 107-112. (Киргизія).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Панчук В.А. Теоретичні аспекти визначення морально-етичних принципів діяльності помічника судді. *Сучасні погляди на актуальні питання правових наук*:

матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 27-28 листопада 2015 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2015. С. 122-123.

9. Панчук В.А. Проблематика визначення ролі помічника судді в судовій владі. *Становлення громадянського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 6-7 травня 2016 р.). Дніпропетровськ: ГО «Правовий світ», 2016. С. 104-106.

10. Панчук В.А. Завдання помічника судді: проблематика визначення. *Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 10-11 лютого 2017 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 77-79.

АНОТАЦІЯ

Панчук В. А. Адміністративно-правовий статус помічника судді в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2018.

У дисертації розкрито теоретико-правові засади адміністративно-правового статусу помічника судді. Визначено поняття адміністративно-правового статусу помічника судді.

Розкрито юридичну природу помічника судді як службовця патронатної служби. З'ясовано місце помічника судді. Визначено роль помічника судді. Виявлено принципи адміністративної діяльності помічника судді.

Сформовано зміст адміністративно-правового статусу помічника судді. Визначено функції помічника судді як основні напрямки його діяльності. Розкрито завдання помічника судді як адміністративні заходи, які поєднуються з повноваженнями особи патронатної служби в судочинстві та віддзеркалюють його роль у судовій системі.

З'ясовано особливості адміністративних обов'язків помічника судді як виду і міри належної (або необхідної) поведінки помічника судді. Розкрито юридичну природу та здійснено класифікацію адміністративних прав помічника судді.

Здійснено компаративістичну характеристику зарубіжного досвіду визначення статусу помічника судді.

Удосконалено законодавство щодо адміністративно-правового статусу помічника судді через покращення захисту адміністративних прав, законних інтересів помічника судді як працівника патронатної служби, ліквідацію інституту дисциплінарної відповідальності помічника судді, формальну законодавчу закріпленість прав суддів мати помічників на умовах патронатної служби, матеріальне заохочення помічника судді та право самостійно здійснювати добір помічників.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративні обов'язки, адміністративні права, адміністративно-правовий статус, завдання, патронатна служба, помічник судді, принципи адміністративної діяльності, суддя, функції.

АННОТАЦИЯ

Панчук В. А. Административно-правовой статус помощника судьи в Украине. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 «административное право и процесс; финансовое право, информационное право». – Научно-исследовательский институт публичного права, Киев, 2018.

В диссертации раскрыты теоретико-правовые основы административно-правового статуса помощника судьи. Определено понятие административно-правового статуса помощника судьи.

Раскрыта юридическая природа помощника судьи как служащего патронатной службы. Выяснено место помощника судьи. Определена роль помощника судьи. Выявлены принципы административной деятельности помощника судьи.

Сформирован смысл административно-правового статуса помощника судьи. Определены функции помощника судьи как основные направления его деятельности. Раскрыты задачи помощника судьи как административные меры, которые сочетаются с полномочиями лица патронатной службы в судопроизводстве и отражают его роль в судебной системе.

Выяснены особенности административных обязанностей помощника судьи как вида и меры должного (или необходимого) поведения помощника судьи. Раскрыта юридическая природа и осуществлена классификация административных прав помощника судьи.

Проведена характеристика зарубежного опыта по определению статуса помощника судьи.

Усовершенствовано законодательство в сфере административно-правового статуса помощника судьи путем улучшения защиты административных прав, законных интересов помощника судьи как работника патронатной службы, ликвидации института дисциплинарной ответственности помощника судьи, формальной законодательной закреплённости прав судей иметь помощников на условиях патронатной службы, материального поощрения помощника судьи и права самостоятельно осуществлять отбор помощников.

Ключевые слова: административная ответственность, административные обязанности, административные права, административно-правовой статус, задачи, патронажная служба, помощник судьи, принципы административной деятельности, судья, функции.

SUMMARY

Panchuk V. A. Administrative and legal status of an assistant judge in Ukraine.

– *The manuscript.*

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.07 «Administrative Law and Process; finance law; information law» – Research Institute of Public Law, Kyiv, 2018.

The thesis deals with the theoretical and legal basis of the administrative-legal status of the assistant judge. The administrative and legal status of the assistant judge is a set of his administrative duties and rights as a servant of the patronage service, which ensures the execution of the judge's respective powers and promotes the administration of justice, is determined with the definition of the peculiarities of the special disciplinary liability of the assistant judge and the administrative and legal factors protecting them from violations from the judge's side.

The legal nature of the assistant judge as an employee of patronage service is disclosed. The place of the assistant of the judge as an administrative law entity, which during the execution of administrative powers during a certain period of time becomes a potential candidate for the position of a judge, is explained in the future, that is the personnel reserve of the judiciary will be replenished as a person with professional skills in the field of legal proceedings.

The role of the assistant judge which consists of a combination of moral and ethical, professional and administrative factors of the competence of the assistant judge, which determine the peculiarities of his model of behaviour as an administrative law entity that promotes the implementation of justice for the purpose of exercising administrative authority and providing high-quality administrative services in the field of legal proceedings.

The principles of administrative activity of the assistant judge which follow from the content and essence of the supporting role of the patronage service official in the system of the judicial branch of power, are identified and combined with the principles of the rule of law in order to the basic tasks and functions of the judicial branch of power, which include: general principles of the administration of justice (the principles according to which the judicial system of Ukraine is constructed and functioning and which forms the basis of the activity of officials of the judicial branch); administrative-functional principles of the assistant judge's activity; moral and ethical principles of the assistant judge's activity.

The content of the administrative legal status of the assistant judge is formed. The functions of the assistant judge are defined as the main directions that express the content of the assistant judge's activity and are disclosed through a set of organizational and legal measures aimed at achieving the purpose of the assistant judge's activity, of which the leading provision is made for ensuring that the judge performs functions of justice as a highly intellectual administrative activity.

The tasks of the assistant judge are identified as administrative measures, which are combined with the powers of the patronage service in the judicial process and reflect its role in the judicial system.

The peculiarities of the administrative duties of the assistant judge as the type and extent of the proper (or necessary) conduct of the assistant judge, which are divided into:

supervision (observance of terms in the field of legal proceedings, support of information and technical equipment), control, financial reporting, organizational legal and analytical, implemented through the provision of administrative services to judges and the implementation of legal and technical operations.

The legal nature and classification of administrative rights of a judge's assistant are revealed, as its possibilities, which are defined and guaranteed by the norms of administrative law, express the permitted behaviour in relation to the performance of the duties assigned to him.

A comparative characteristic of foreign experience in determining the status of a judge's assistant was conducted, as a result of which various features of the administrative and legal status of an assistant judge as an independent subject of judicial jurisdiction, a civil servant, a clerk of a court as a subject of the executive branch of power and a judge's assistant, status and formal requirements were revealed which are enshrined in the specialized law of the respective country in the field of the judiciary.

The legislation on the administrative and legal status of a judge's assistant has been improved by improving the protection of administrative rights, the legitimate interests of the assistant judge as a patronage service officer, the liquidation of the institute of disciplinary liability of the assistant judge, the formal legal consolidation of the rights of judges to have assistants under the patronage service, the material incentive of the assistant judge and the right independently to carry out the selection of assistants.

Key words: administrative duties, administrative responsibility, administrative rights, administrative-legal status, assistant judge, functions, judge, patronage service, principles of administrative activity, tasks.